

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

*ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ:
ΑΝΤΙΚΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΝΕΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ*

Σάββατο, 7 Μαΐου 2011
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Εργαστήριο 6 (Αίθουσα Α216)

Θέμα: «Εγώ, ο Άλλος»

Υπεύθυνος: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΖΟΥΚΗΣ, φιλόλογος
Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ:

Πεζά:

1. Πάνος Ιωαννίδης, «Ο Γκρηγκόρου», *Ανάπλους, Δηγήματα και νουβέλες*, τόμος Ι, Αλάσια, Λευκωσία 1992 (1^η έκδ. *Στην Κύπρο την αέρινη*, 1964) [ο εθνικός άλλος εν πολέμω]
2. Γιώργος Ιωάννου, «Το κρεβάτι», *Η σαρκοφάγος*, Κέδρος, Αθήνα 1996 (1^η έκδ. 1971) [ο φυλετικός άλλος εν διωγμώ]
3. Ηλίας Χ. Παπαδημητρακόπουλος, «Tartufato», στο Μ. Φάις (επιμ.), *Ξένος, ο άλλος μου εαυτός*, Πατάκης, Αθήνα 1999 [πρόσφυγες/ μετανάστες/ κοινωνικός αποκλεισμός/ η υποκρισία της σύγχρονης «αστικής» κοινωνίας]
4. Φερνάντο Πεσσόα, *Από το Βιβλίο της Ανησυχίας, Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999 [εγώ ως άλλος, υπαρξιακή διάσταση]
5. Αντώνης Σουρούνης, «Γέλια», *Κυριακάτικες Ιστορίες*, Καστανιώτης, Αθήνα 2002 [πρόσφυγες/ μετανάστες/ κοινωνικός αποκλεισμός/ η «συνωμοσία» της Ιστορίας]
6. Γιώργος Χαριτωνίδης, κεφ. 19, *Με διαβατήριο και βίζα μιας μέρας*, Κέδρος, Αθήνα 2006 [ο (ενδο)εθνικός άλλος εν πολέμω]

Ποητικά:

1. Μιχάλης Γκανάς, «Αντίτιμο», *Ακάθιστος Δείπνος*, Καστανιώτης, Αθήνα 2004 [εγώ ως άλλος ή/ και πρόσφυγες/ μετανάστες]
2. Άθως Δημουλάς, «Άλλη», *Τα ποιήματα, 1951-1985*, Ίκαρος, Αθήνα 1999 (1^η έκδ. *Άλλοτε και αλλού*, 1966) [εγώ ως άλλος, υπαρξιακή διάσταση]
3. Τάσος Λειβαδίτης, «Επιτύμβιο», *Άπαντα*, τόμος Α', Κέδρος, Αθήνα 1985 (1^η έκδ. 1978) [εγώ ως άλλος / αλλοτρίωση στη σύγχρονη, «αστική» κοινωνία των συμβάσεων και της υποκρισίας]
4. Μελισσάνθη, «Μυστική ενέδρα», *Το φράγμα της σιωπής*, Δίφρος, Αθήνα 1965 [εγώ ως άλλος, υπαρξιακή διάσταση]
5. Δήμητρα Χ. Χριστοδούλου, «Πρόσφυγες», *Φορτίο*, Καστανιώτης, Αθήνα 1997 [πρόσφυγες/ μετανάστες]

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ:

1. «Ο καθρέφτης», Φοίβος Δεληβοριάς
2. «Φεύγω», Ορφέας Περίδης
3. «Δύο ξένοι», Νίκος Πορτοκάλογλου
4. «Είμαι ξένος», Νίκος Πορτοκάλογλου
5. «Αχ Ελλάδα!», Μανόλης Ρασούλης/ Βάσω Αλαγιάννη/ Νίκος Παπάζογλου
6. «I pity the poor immigrant», Bob Dylan
7. «People are strange», The Doors

ΕΙΔΙΚΟΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

(όπως αυτοί ορίζονται στο αναλυτικό πρόγραμμα της Α' Λυκείου):

Εγώ, ο άλλος από τον ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΑΞΟΝΑ:

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ & ΑΝΘΡ. ΣΧΕΣΕΙΣ/ η σχέση με τον άλλο και με τον εαυτό

- © έμφαση στους τρόπους «κατασκευής» της εικόνας του άλλου/ξένου στη λογοτεχνία: γλωσσουόλογικές επιλογές & στερεότυπα, αξιολογικές κρίσεις, «θέση» του ξένου στη δομή του κειμένου (κεντρική ή περιθωριοποιημένη) κ.λπ.
- © «παραδειγματικές» μεταβολές στη διαχρονική εξέλιξη του «τόπου» του Άλλου στη λογοτεχνία (οι «ξένοι» αλλάζουν, τα στερεότυπα μένουν ίδια)
- © κριτική επίγνωση αυτής της «παραδειγματικότητας» στη ζωή όλων: ο χτεσινός «ξένος» σήμερα είναι «δικός» (η περίπτωση της ελληνικής ομογένειας), αυριανός «ξένος» μπορεί να είμαι «εγώ» (κάτω από δεδομένες κοινωνικές-υπαρξιακές συνθήκες)
- © κατάδειξη, επομένως, της ιστορικότητας του «ξένου» στη σύσταση των ανθρώπινων κοινωνιών > αναγκαία διαθεματική σύνδεση με την Ιστορία και την Κοινωνική-Πολιτική Αγωγή
- © συνειδητοποίηση της σημασίας του «διαφορετικού» (του άλλου, του ξένου) για τη συγκρότηση ταυτότητας, συλλογικής και ατομικής, και εν τέλει, της διαλεκτικής δυναμικής που εμπεριέχει ο διάλογος με τους «άλλους» στην κατασκευή της υποκειμενικότητας σε συνθήκες δημοκρατικής συλλογικότητας

Λογοτεχνικός Γραμματισμός

- A. Παραδοσιακή και νεότερη ποίηση: βασικές διαφορές σε επίπεδο μορφής και περιεχομένου
- B. Τα γραμματολογικά είδη αφηγηματικής πεζογραφίας: μυθιστόρημα/διήγημα «επιστολικό», «ιστορικό», «ηθογραφικό», αναδρομικό «αυτοβιογραφικό», «νατουραλιστικό», «κοινωνιστικό» κ.ά.
- Γ. είδη και τρόποι της «παιγνιώδους» λογοτεχνίας (κώδικες αμφισημίας και ανατροπής): αλληγορία, χιούμορ, παρωδία, σάτιρα, ειρωνεία

Μεθόδευση διδασκαλίας

Αναφορικά με τη μεθόδευση της διδασκαλίας ισχύει ότι επισημαίνεται γενικά για τον τρόπο διδασκαλίας των θεματικών εννοιών σχετικά με τη συγκριτική μέθοδο και τη συμπερίληψη κειμένων «συγγενών» παραδόσεων. Επισημαίνεται επιπλέον εδώ, ότι η διδασκαλία της «γραμματικής» του λογοτεχνικού λόγου εστιάζει, ευνόητα, στη λογοτεχνία ως σημειωτικό σύστημα και δίνει έμφαση στη δομική ανάλυση (στο πώς τα επιμέρους «στοιχεία» της ποιητικής και αφηγηματικής γλώσσας συγκροτούν σύστημα), ενώ η «θεωρία των λογοτεχνικών ειδών» αναφέρεται στη λογοτεχνία ως αυτοτελές αισθητικό φαινόμενο και επιχειρεί να φωτίσει, συγκρίνοντας κείμενα-παραδείγματα, την ποικιλία των μορφών και των τρόπων με τους οποίους η λογοτεχνία εκφράζει (προσομοιώνει, μεταπλάθει) το πραγματικό, συγκροτώντας έναν «κόσμο» αφ' εαυτού, με τους δικούς του νόμους.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΛΥΚΕΙΟΥ (επιλογή)

- **ΚΝΕΛ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΟΕΔΒ):**
1. Δ. Βικέλας, «Ο Παπά Νάρκισσος», σ. 321
  2. Κ.Π. Καβάφης, «Περιμένοντας τους βαρβάρους», σ. 427
- **ΚΝΕΛ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΟΕΔΒ):**
3. Γ. Βιζυηνός, «Ποίος ήταν ο φονεύς του αδελφού μου», [απ.] σ. 19 και «Μοσκόβ – Σελήμ», [απ.] σ. 28
  4. Α. Παπαδιαμάντης, *Η φόνισσα* [απ.] σ. 43 και «Ο Αλιβάνιστος», σ. 58
  5. Σ. Μυριβήλης, [Ζάβαλη Μάικω] από τη *Ζωή εν τάφω*, σ. 277
  6. Κ. Πολίτης, *Στου Χατζηφράγκου*, [απ.] σ. 287
  7. Η. Βενέζης, *Το νούμερο 31328*, [απ.] σ. 323
  8. Σ. Ξεφλούδας, *Ανθρωποι του μύθου*, [απ.] σ. 331
  9. Γ. Μπεράτης, *Το πλατύ ποτάμι*, [απ.] σ. 334
  10. Μ. Καραγάτσης, «Τα χταποδάκια», σ. 421
- **ΚΝΕΛ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΟΕΔΒ):**
11. Κ. Στεργιόπουλος, «Ο άγνωστος», σ. 66
  12. Σ. Τσίρκας, *Αριάγνη*, [απ.] σ. 163
  13. Α. Σαμαράκης, «Το ποτάμι», σ. 231
  14. Δ. Νόλλας, «Στο δρόμο για το Βούπερταλ», σ. 363
  15. Ρ. Γαλανάκη, *Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ πασά*, [απ.] σ. 385
  16. Χ.Λ. Μπόρχες, «Ο άλλος», σ. 465
- **ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (ΥΑΠ):**
17. Α. Γεωργιάδης – Κυπρολέων, [Το κυπαρισσάκι], Β 151-154
  18. Ν. Βραχίμης, «Αλέξα», [απ.] Β 169-173
  19. Κ. Χρυσάνθης, «Τα δύο φυλάκια», Β 189-194
- **ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ (ΥΑΠ):**
20. Γ. Βαφόπουλος, «Ο καθρέφτης», σ. 236
- **ΝΕΟΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (ΟΕΔΒ):**
21. Φερνάντο Πεσσόα, *Από Το Βιβλίο της Ανησυχίας*, [απ.] Β15/271
  22. Ισαάκ Μπάμπελ, «Στο υπόγειο», Β17/283
  23. Ντράγκο Γιάντσαρ, «Επεισόδιο στο Λιβάνι», Β29/350
- **ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (ΥΑΠ):**
24. Έριχ Μαρία Ρεμάρκ, [Ζεράρ Ντιβάλ] από το *Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο*, σ. 183

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (ενδεικτική)

[Δες και στο βιβλίο των Β. Αποστολίδου, Β. Καπλάνη, Ε. Χοντολίδου (επιμ.), *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο... Μια νέα πρόταση διδασκαλίας*, Τυπωθήτω/ Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2002, σ. 111-122 και 259-268]

1. Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, *Η λογοτεχνία ως μαρτυρία. Έλληνες πεζογράφοι για τη γενοκτονία των Εβραίων*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1995
2. _____, *Ο Άλλος εν Διωγμώ. Η εικόνα του Εβραίου στη λογοτεχνία. Ζητήματα ιστορίας και μυθοπλασίας*, Θεμέλιο, Αθήνα 1998
3. _____, *Η Γραφή και η Βάσανος. Ζητήματα λογοτεχνικής αναπαράστασης*, Πατάκης, Αθήνα 2000
4. Δήμητρα Γκέφου-Μαδιανού, *Εαυτός και άλλος: Εννοιολογήσεις, ταυτότητες και πρακτικές στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Gutenberg, Αθήνα 2003
5. Damla Demirözü, «Η εικόνα του Τούρκου στο πεζογραφικό έργο του Γιώργου Θεοτοκά», *Νέα Εστία*, τεύχ. 1784 – Αφιέρωμα στο Γιώργο Θεοτοκά, Δεκέμβριος 2005, σ. 948-968
6. Τόνια Καφετζάκη, *Προσφυγιά και λογοτεχνία (Εικόνες του Μικρασιάτη πρόσφυγα στη μεσοπολεμική πεζογραφία)*, Πορεία, Αθήνα 2003
7. Αργύρης Κυρίδης - Αντρέας Ανδρέου, *Οψεις της ετερότητας*, Gutenberg, Αθήνα 2005
8. Χρ. Κωνσταντοπούλου, Λ. Μαράτου-Αλιπράντη, Δ. Γερμανός, Θ. Οικονόμου (επιμ.), «Εμείς» και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ – Τυπωθήτω/ Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2000
9. Ηρακλής Μήλλας, *Εικόνες Ελλήνων και Τούρκων (Σχολικά βιβλία, ιστοριογραφία, λογοτεχνία και εθνικά στερεότυπα)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2001
10. Μαίρη Μικέ, *Μεταμφιέσεις στη νεοελληνική πεζογραφία (19^{ος}-20^{ος} αιώνας)*, Κέδρος, Αθήνα 2001
11. Αλέξανδρος Δ. Μπαζούκης, «Η Ιστορία ενός αιχμαλώτου του Στρατή Δούκα: από την ιστορία στο μύθο, από την κυριολεξία στη μεταφορά, από την πόλωση στη συμφιλίωση», *Νέα Εστία*, τεύχ. 1830 – (Αφιέρωμα: Πρόσωπα και ζητήματα της νεοελληνικής πεζογραφίας), Φεβρουάριος 2010, σ. 268-286
12. Ιωάννα Οικονόμου-Αγοραστού, *Εισαγωγή στη Συγκριτική Στερεοτυπολογία των εθνικών χαρακτηριστικών στη λογοτεχνία*, University Studio Press, Θεσ/νίκη 1992

13. Λευτέρης Παπαλεοντίου, «Εικόνες Τουρκοκυπρίων και Τούρκων σε πεζογραφήματα Ελληνοκυπρίων», περ. *Νέα Εποχή*, τεύχ. 284, Άνοιξη 2005, σ. 5-16
14. Michalis Pieris, «The image of the Turk in Greek Cypriot literature», Μ. Kappler, (επιμ.), *Intercultural aspects in and around Turkic literatures*, Βισμπάντεν: Mizan / Harrassowitz, 2006, σ. 93-107
15. Ζαχαρίας Ι. Σιαφλέκης & Ράνια Πολυκανδριώτη (επιμ.), *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία: 18^{ος}-20^{ος} αιώνας*, Δόμος, Αθήνα 2000
16. Δημήτρης Τζιόβας, *Ο άλλος εαυτός: ταυτότητα και κοινωνία στη νεοελληνική πεζογραφία*, Πόλις, Αθήνα 2007
17. Άννα Φραγκουδάκη, Θάλεια Δραγώνα (επιμ.), *Τι είν' η πατρίδα μας: εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997
18. Γιώργος Φρέρης, *Εισαγωγή στο πολεμικό μυθιστόρημα, ελληνικό και ευρωπαϊκό*, Σφακιανάκης, Θεσ/νίκη 1993
19. Νάτια Χαραλαμπίδου, «Εικόνες του Άλλου στην Κυπριακή πεζογραφία», περ. *Σημείο*, τευχ. 4, 1996, σ. 247-255
20. *Νέα Εστία*, τεύχ. 1842, Μάρτιος 2011 (Αφιέρωμα: Οι Εβραίοι στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία)